

Все плакало на сонці,
не хтіло помирання.
І квітку прямо в стронції
поцілувала мати.
І. Драч

30 років над безоднею

На 30-ті роковини аварії на ЧАЕС Державне агентство з управління зоною відчуження влаштувало прес-тур. Поїхав туди і журналіст від «Літературної України». Наша письменницька газета 30 років тому була першою, що ще до аварії забила на сполох про негаразди на будівництві станції. Тодішня стаття Любові Ковалевської зчинила тривогу в усьому світі, але не в УРСР, де проблеми завжди намагалися приховувати. Що було далі — відомо: катастрофа, героїзм ліквідаторів, які не дали Чорнобилью стати Хіросімою, і численні смерті, хвороби, мільйони переселенців... Про чорнобильську біду писали Ю. Щербак, І. Драч, В. Яворівський, В. Шовкошитний — тема ядерної катастрофи стала в українській свідомості такою ж важливою, як Голодомор або Друга світова. По зоні мандрувала Ліна Костен-

Постілкувалися ми й із головою Державного агентства з управління зоною відчуження Віталієм Петруком. Він молодий, симпатичний і набагато оптимістичніший, ніж я. «За 30 років ситуація стабілізувалася... Загальний вплив радіації зменшився у 10 000 разів». Але далі чиновник назвав цифру, після якої стає не так весело. «Ще 24 000 років приблизно 40% території зони відчуження залишатиметься небезпечною», — каже пан Петрук. Він має на увазі 10-кілометрову зону навколо реактора. Оце так прогноз.

Далі їдемо у зону монтажу нового Конфайнменту (так званої Арки). Вона теж спроектована на 100 років. Інженерна суть цієї споруди проста, про неї нам розповідає Петро Британ, спеціаліст із координації будівництва Конфайнменту. Колись розіччений 4-й реактор залили бетоном — так виник Саркофаг, або об'єкт «Укриття». На бетоні, під яким лежать 170 тонн ра-

тову атомну енергію. Але не вирішені остаточні воли — ні в кого! США, Франція, Японія теж просто ховають десь під землею чи у скелях ці матеріали — сподіваючись, що років через 100 людство прозріє, порозумнішає і настане «шокрацнення». Виявляється, що вчені навіть теоретично досі не вирішили, що ж насправді робити з цими відходами, щоб вони не загрожували наступним поколінням? Ядерна енергетика нагадує локомотив без гальмівних систем, де машиністи підвищують швидкість, сподіваючись, що хтось із пасажирів придумав дивні гальма — на ходу...

Усі ці 30 років Чорнобильська зона була чорною дірою, що втягує мільярди гривень і мільйони людських доль. І хіба що єдиний був позитив — невичерпне джерело чорного народного гумору.

Перед тим, як покинути зону, ми проїжджаємо Рудий ліс і завертаємо у місто-примару Прип'ять, розташоване за 4 км від

взуття чи куртка на контролі «пиццать» (тобто вхопили надмір радіонуклідів) — слід викинути їх у сміттєвий бак із іронічним написом «Для люстрації». Що я і зробив зі своєю старою курткою та кросівками. Але як викинути на могильні історії уся атомну енергетику? У економістів відоме таке явище як «ресурсне прокляття». Це коли країні Бог послав певні багатства, і через це вона не має стимулів розвиватися, живе на готовому: на нафті чи діамантах. Мирний атом — це не лише наше прокляття (що виникло як спокуса «дешевої і чистої енергії»), а й кара за техногенну наївність, недалекоглядність.

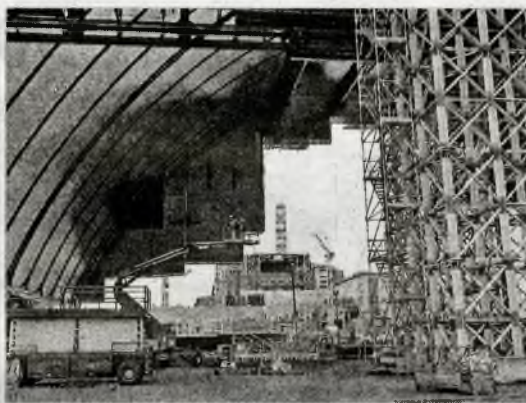
Відомо, що атомна бомба — сурогат сили для морально й економічно слабких держав. Наприклад, КНДР — голодна країна, що погрожує атомом усьому світові. Але ж енергія таж званого «мирного атому» — це теж немов героїні. Ейфорію від неї можна відчутти дуже швидко, а от «ломку» знімати непросто, якщо взагалі можливо. Чорнобиль, Фукусіма, Три-Майл-Айленд — лише три приклади цього «головокружіння від успіхів», доволі красномовні. У аварії на ЧАЕС, як відомо, правляча тоді компартія звинуватила персонал станції, а МАГАТЕ — недолугу конструкцію реактора типу РБМК. Але чи не очевидний тут інший винуватець, серйозніший — уся атомна енергетика? «Мирний атом» уже має на своєму рахунку стільки ж жертв, скільки бомбардування Хіросіми й Нагасакі — десятки тисяч, якщо врахувати ранні смерті ліквідаторів, хвороби їхніх дітей і переселенців. Усі вигоди від нібито «дешевої електроенергії» перекреслюються й матеріальними затратами: коштами на підтримку чорнобильців і переселенців, втратою чудових земель, будівництвом великобюджетних сховищ і саркофагів. Тільки на Конфайнмент (Арку), як повідомив В. Петрук, вже витрачено \$ 2 млрд.

Але ж у енергобалансі України нині приблизно 52% складає саме енергія від АЕС! Як же жити без неї?! Складно, але можливо. Однак цю думку треба ще втовкмачити нашим славним українцям, як наркоманові пояснюють необхідність зістрибнути з голки. Німеччина перша відмовилася від атомної енергетики — взагалі й назавжди. Їм не потрібен штат Невада серед густонаселених територій. Вони не хочуть цілувати квітку у стронції. Ідучи тією країною, у кожному селі й місті ви можете побачити або електричний вітряк, або сонячну батарею, або біогазову станцію. Це поки що — лише десь 20% їхнього енергетичного балансу, решта — нафта й газ, але напрямком прогресу німцям бачиться саме такий: альтернативна енергетика. Ніякого атома! Так само відмовилася від цього задоволення й закрила свою єдину АЕС біля містечка Вісагінас наша розумна сусідка Литва. А в українських політиків поки що немає ані волі, ані глузду навіть ставити питання саме у такій площині: усі атомні станції — геть! Утопія закінчилася руйнами, могильниками, заростями гірською долиною чорнобилью. Нам потрібна повна ліквідація наслідків атомної енергетики — це й буде декомунізація у сфері «сонцяєйних» технологій майбуття.

От і Віталій Петрук говорить про державну програму «Чорнобиль — територія змін». Мовляв, розвиватимуть і сонячну енергетику, і вітрову, і туризм. Президент Петро Порошенко в Указі № 702/2015 нинішній рік проголосив Роком ушанування ліквідаторів і пам'яті жертв Чорнобильської катастрофи. Це все правильно, але... Принаймні на сьогодні висновок сумний: за 30 років жак Чорнобиля нас так і не навчив розуміти пріоритети, головний з яких — життя й безпека нації.

Журналісти спілкуються з головним інженером ЧАЕС Андрієм Біликом (у центрі)

Неподалік реактора, накритого Саркофагом, будується Конфайнмент (Арка)

Петро Британ, спеціаліст із координації будівництва Конфайнменту

ко, фіксуючи залишки польської Атлантиди. Написала на цю тему дуже важливу книгу й наша білоруська колега — Нобелівський лауреат Світлана Алексієвич.

Пройшло 30 років. Атомну станцію давно закрито, три блоки зупинено, а четвертий — самі знаєте. Добре, що їх було лише чотири, бо планувалося 16... Станція не працює, однак проблем тут лишилося ще на довгі роки, якщо не на століття.

...На під'їзді до ЧАЕС минаємо два блокисти: перший у Дитятках — при в'їзді у 30-кілометрову зону, другий у Лелеві — перед 10-кілометровою зоною. На першому — паспортна перевірка, як на умовному кордоні з якоюсь «ЛНР».

Під'їжджаємо до будівлі «ХОЯТ-2». Назва нагадує фешенебельний готель «Хайят», хоча насправді це аббревіатура з російської: «Хранилище отработанного ядерного топлива», тобто сховище ядерних відходів, могильник. Та й справді цей ХОЯТ із вигляду нагадує колумбарій десь на Берківцях: тягнуться у два ряди у бетонній брилі 232 круглі порожні дірки діаметром зо два метри для захоронення капсул із ядерними відходами.

«Нагромадилося близько 21 тисячі паливних збірок з усіх енергоблоків ЧАЕС. Усього знадобиться більше 9 років для повного їхнього поховання», — розповідає заступник начальника проекту ХОЯТ-2 Володимир Дуда. А взагалі радіаційний могильник розраховано на 100 років. Я спитаю, а що ж буде далі?

«Ви оптиміст, — усміхається пан Дуда. — По 100 роках уже будуть інші технології, прийматимуться подальші рішення про можливу переробку або перепоховання палива».

Де ж у мене оптимізм? Навіть хата під стріхою може простояти більше 100 років. Причому уже одразу зрозуміло, як саме згодом її можна бути розібрати або перебудувати. А тут на 30 років звели Саркофаг, іще 9 років збиратимуть радіоактивне сміття навколо ЧАЕС, потім на 100 років — зведуть «колумбарій» типу ХОЯТ-2, а там... «Будуть інші технології», тобто — невідомо як?

діоактивних мас, вже йдуть тріщини. І гарантований інженерами термін його служби — 30 років, він минув іще у 2006-му. Тепер тут на горні від Європейського Банку Реконструкції й Розвитку будують металеву Арку (Конфайнмент), яку насунуть над Саркофагом наприкінці 2017 року. І зруйнований 4-й реактор стоятиме собі далі у цій от захисній «матрьошці». Приблизно як нові Золоті Ворота стоять над руйнами старих, справжніх. Але що там відбувається, у реакторі? Чи витримають бетон і метал, якщо станеться непередбачена атомна реакція?

На подібні сумніви персонал ХОЯТ-2 та ЧАЕС відповідають, як правило, з певною іронією та нотками заспокоєння — як лікар на тривоги хворого. Думаю, вони й самі не знають до ладу. «Оптимісти» — це вони, фізики-ядерники. Вони кажуть: за 100 років людство придумав «інші технології!» Тобто Конфайнмент — це тимчасове рішення, чергова «врем'янка». Але ж довговічних саркофагів людство будувати ще не навчилося. Навіть піраміди єгиптян чи майя набагато молодші за той термін, який потрібен для розпаду деяких радіоактивних елементів!

Завважимо, що за ці 100 років, які пан Дуда і ще багато хто вважає вічністю, може трапитися не одна аварія. Адже усій ядерній енергетиці сьогодні менше тих-таки 100 років! А уже за такий історично короткий період маємо Чорнобиль, Фукусіму і Три-Майл-Айленд...

Також поговорили ми з головним інженером ЧАЕС Андрієм Біликом. Він, зокрема, спростував твердження, буцімто на території зони відчуження зберігатимуть ядерне паливо з інших країн. З одного боку, й справді: навіщо тягнути бочками небезпечні ядерні матеріали, наприклад, із Франції — через уся Європу? Ми знаємо, як забруднили майже пів-Лондона лише дрібкою радіоактивного полонію два агенти ФСБ, труючи свого колегу... З другого — замислимося: а звідки такі побоювання, що стане Чорнобильщина таким собі могильником? Бо проблеми з небезпечними відходами є у всіх, хто викорис-

ЧАЕС. На час Чорнобильської катастрофи тут мешкало 48 тис. жителів. Нині готель «Полісся», кафе «Струмок», клуб «Енергетик» — загальновідомі вже декорації для фільму жаків. Будинки поросли мохом і деревиною, зяють проваллями вікон і стін. Знамените іржаве колесо огляду, атракціон «Вітерель» і дитячі машинки стоять покинутими напризволяще 30 років... Донбаські містечка, Ровеньки чи Горлівку, у нас іще є шанс повернути, очистити, розвеселити, а от місто Прип'ять — навряд.

Сюди можна хіба що возити туристів і показувати їм наслідки застосування атомної енергетики. Хоча б оці гігантські літери на багатоповерхівці: «Нехай буде атом робітником, а не солдатом!» Або численні знаки комуністичної ери: п'ятикутні зірки, серпії й молоти, герби СРСР, що зустрічаються у місті на кожному кроці. Ця пропаганда пережила атомну станцію, будинки, багатьох мешканців міста — вона була розрахована навіть не на 100 років, а на вічність. Застрягла вона й у мізках багатьох наших співвітчизників — і теж «фонить». Комуністи й досі кажуть, що нібито вони вели сателітарну УРСР до висот індустріалізації і прогресу. Ось він, символ їхньої індустріалізації — Саркофаг і ще — оце мертве місто. Недаремна одна з ідей, яку пропонують активісти, — влаштувати у Чорнобильській зоні Музей комунізму.

Пригадався той, хто найбільше наполягав на швидкій евакуації жителів Прип'яті, — академік Валерій Легасов. Він же запропонував склад суміші, якою був засиланий палаючий 4-й реактор. От хто добре знав і про 24 000 років напіврозпаду, і про усі ризики й наслідки для здоров'я людей, які потрапили в епіцентр аварії! Академік, мабуть, не витримавши розуміння безодні, біля якої ми опинилися, на другу річницю аварії на ЧАЕС покінчив життя самогубством.

...На зворотному шляху знову зустрінюся на блокпостах, де проходимо обов'язковий радіаційний контроль через рамку. Пригадуються чорні жарти про «самопроголошену республіку Помиранію» з її державним гімном «Не всеремось!» Якщо

Ігор КРУЧИК, спецкор «ЛУ» із Чорнобиля